

Elmana Cerić i Haris Cerić, *Strip kao medij filozofske poruke: stripozofski pristup nastavi filozofije*, Druga gimnazija, Sarajevo, 2020, 172 str.

Strip kao svojevrsan spoj teksta i slike još uvijek predstavlja značajan izvor informacija i znanja za djecu i odrasle, te prvenstveno zahvaljujući svojim suštinskim obilježjima, koja između ostalog isključuju prisilu i obaveznost čitanja, uspijeva u raznim formama i izdanjima preživjeti sve izraženiju suprotstavljenost i negativne implikacije susreta s raznim vizualnim narativima u 21. stoljeću. Dominirajuća paradigma vremena koje svjedočimo u svojim nastojanjima da objasni i osmisli različite načine ljudskog opstanka nužno nameće zahtjeve konstantnog stvaranja sadržaja koji će poprimiti i zadovoljiti uvjete etikete novog, te po mogućnosti nesvakidašnjeg proizvoda, što podrazumijeva postojanje neograničenog horizonta mogućnosti kombiniranja, uvjetno rečeno, nespojivih i naizgled oprečnih elementa koji trebaju biti uključeni u njegovo oblikovanje. U kontekstu obrazovanja, iz takvog imperativa proistječe dilema koja dotiče suštinu metodike nastave u suvremenom odgojno-obrazovnom procesu. Naime, da li se prilikom izvođenja nastave treba držati isključivo starih, tradicionalnih i provjerenih metoda i obrazaca koji pokazuju ozbiljne nedostatke, posebno u pogledu zanemarivanja kognitivnih sposobnosti učenika, kao i njihove interakcije u kreiranju nastavnih sadržaja, ili je dobro i poželjno isključivo ono što je novo, bez obzira na to da li postoje jasni kriteriji utemeljeni na znanju?

Knjiga koju ovdje predstavljamo, *Strip kao medij filozofske poruke: stripozofski pristup nastavi filozofije*, svojim sadržajem, namjerom i ciljevima, te posebno kroz pozitivno ocijenjene ishode praktične primjene naznačenih teorijsko-metodoloških istraživanja, potvrđuje kako su moguće i poželjne inovacije koje će doprinijeti razvoju učeničke kreativnosti, kao i njihovom aktivnom i ravnopravnom učešću u oblikovanju nastavnog procesa. Premda se radi o nečemu potpuno novom u kontekstu pristupa nastavi filozofije, autorski par Cerić vrlo vješto uvjerava čitaoca u mogućnost razrješenja prethodno navedene dileme. Dva su razloga u osnovi takve karakterizacije. Prvi, riječ je o djelu zasnovanom na dugogodišnjem sustavnom i teorijski utemeljenom izučavanju mogućnosti primjene stripa u nastavi, čiji su rezultati izloženi u dvjema prethodno objavljenim knjigama Harisa Cerića *Skandalon u oblačićima: kako koristiti strip u nastavi?* (2013) i *O edukativnom potencijalu stripa: prilozi*

etabliranju stripovne metode u nastavi (2019), te u više znanstvenih radova i konferencijskih priopćenja. Drugi, daleko složenije prirode, povezan je s naporima autora da se ova teorijska razmatranja praktično primijene u nastavi filozofije, osobito kroz implementaciju stripovne metode, koja treba potaći razvoj nastavnikove i učeničke kreativnosti, tako što će osvijestiti filozofske i estetske izbore koji se pojavljuju kao posljedica čitanja stripova. Prema riječima autora, suština stripovne metode determinirana je skandalom kao specifičnim metodičkim postupkom koji ima za cilj isprovocirati učeničku znatiželju, tako što će se dovođenjem u pitanje dotadašnjih neospornih sadržaja razviti kritička refleksija (str. 23).

Uzimajući u obzir kompleksnost teorijskih utemeljenja primjene stripa u nastavi filozofije, kao i empirijsku verifikaciju najvažnijih rezultata istraživanja kroz nastavnu praksu, može se zaključiti da je autorski par Cerić ovom knjigom uspješno dokazao kako strip i njegovu primjenu u nastavi ne treba shvaćati kao novum koji se isključivo naslanja na prevladavajuće trendove konstantnog uvođenja nastavnih metoda čija su suštinska obilježja uglavnom lišena znanstvene ozbiljnosti. Naprotiv, kada se ovo djelo sagleda u cjelini, uvažavajući predloženo kvalitativno određenje stripa u uvodnim napomenama knjige (*Subverzivan, Transcendirajući, Refleksivan, Interesantan i Provokativan*) (str. 6–8), nužno proizlazi da strip, ako se pravilno primijeni u nastavi filozofije, postaje snažno oruđe u razvoju učeničke kreativnosti. Pored toga, zahvaljujući svojim specifičnim karakteristikama, strip predstavlja izvanredan potencijal za drugačiji pristup nastavnim jedinicama iz filozofije, koji će kod učenika potaći neophodno kritičko mišljenje, što je ujedno najvažnija i krajnja svrha učenja i poučavanja filozofije.

Pored uvodnih razmatranja, knjiga *Strip kao medij filozofske poruke: stripovski pristup nastavi filozofije* sadrži dva međusobno povezana tematska bloka iza kojih slijedi završno poglavlje, prvenstveno zamišljeno kao poseban dodatak knjizi u kojem su predstavljeni učenički stripovi nastali na časovima filozofije. S ciljem opravdanja primjene stripa u nastavi filozofije, u prvom poglavlju pod nazivom “Strip u svakodnevnom i obrazovnom okruženju” autori posebnu pažnju posvećuju teorijskoj eksplicaciji stripovne metode i njenih glavnih elemenata, pritom naglašavajući da strip ne treba razumijevati kao jednostavni spoj slike i teksta, već prije kao medij čija obilježja tvore poseban jezik koji ima vlastitu logiku i veoma složena pravila, što omogućava da riječi i slike zadrže svoj identitet prilikom stvaranja cjeline (str. 12). Kroz detaljan prikaz različitih teorijskih utemeljenja primjene stripa i grafičkog romana u odgojno-obrazovnom procesu, autori sumiraju najvažnije rezultate dosadašnjih istraživanja iz različitih disciplina, polazeći od razmatranja koja se bave edukativnim potencijalom stripa do izlaganja teorijskih pristupa s područja

neuroznanosti i kognitivnih znanosti. Pored uvođenja u bogatstvo ovih mogućnosti primjene stripa koji svojim specifičnim vizualno-tekstualnim predočavanjem informacija predstavlja izuzetan nastavni medij, namjera autora je pokazati kako strip, zahvaljujući svojim kvalitetama, te ako se na kreativan način implementira u nastavi, zapravo predstavlja izvanredno i inovativno nastavno sredstvo čija je krajnja svrha poticanje kritičkog razmišljanja kod učenika.

U drugom poglavlju, polazeći od razmatranja povezanosti stripa i filozofije, autori uvode i izlažu teorijsko zasnivanje jednog koncepta čije značenje upućuje na sintezu filozofije stripa i filozofije u stripu. Takav postupak se nipošto ne treba shvatiti kao reduciranje filozofskih sadržaja, nego je ovdje više riječ o nastojanju da se propitaju filozofske dimenzije stripa, što također uključuje razmatranje njegovih najznačajnijih obilježja u kontekstu doprinosa nastavi filozofije. Detaljno pokazujući da su mogućnosti stripa u predstavljanju filozofskih ideja i učenja izvanredne, te da je strip kao medij upravo zbog toga u stanju izraziti kompleksnost filozofskih problema, autori će ponuditi utemeljenje pojma stripozofije, koji treba prije svega razumijevati kao opći filozofski pristup stripu, čije polazište predstavlja nastojanje da se realnost filozofski razmatra posredstvom stripa. Tako stripozofija, prema riječima autora, nije puko pronalaženje filozofskih sadržaja u stripu, nego je riječ o konceptu u čijem su fokusu strip kao medij filozofskog promišljanja, te njegove brojne mogućnosti koje doprinose filozofskom promišljanju svijeta (str. 33).

Budući da se radi o središnjem mjestu u knjizi, važno je dodati još jednu napomenu, a to je da je autorski par Cerić uvođenjem stripozofije uspio otvoriti sasvim novu i originalnu stranicu u oblasti odgoja i obrazovanja na našim prostorima. Nadilaženjem akademskog komfora u vidu nepribjegavanja onome što stripozofija nije, autori vrlo vješto i znalčki nastoje odrediti ovaj pojam, pri tome nudeći znanstveno utemeljene odgovore i rješenja. Naravno da je takav pothvat dvojakog karaktera, jer je s jedne strane podložan kritici, dok s druge strane, što je daleko važnije, ostavlja prostor budućim znanstvenim istraživanjima za dalji razvoj brojnih mogućnosti primjene stripa u nastavi filozofije.

U drugom dijelu ovog poglavlja, uz pomoć stripovanih prikaza odabranih filozofskih sadržaja, te kroz detaljno razrađene primjere pripreme za nastavni sat filozofije s logikom (str. 41–48), autori poseban akcenat stavljaju na praktičnu primjenu stripa u nastavnom procesu. Stoga su kao svojevrsan egzemplar stripozofskog pristupa nastavi filozofije analizirali stripove, odnosno grafičke romane *V kao Vendetta*, *Stripologikon* i *Superman* (str. 49–73).

Prilikom vrednovanja i upotrebljavanja ovih priloga u nastavi, svakako treba imati na umu činjenicu, koju autori također ističu, da se strip nikako ne može koristiti kao zamjena za udžbenik i filozofske tekstove. Stoga je

preporuka autora da se uloga stripa u nastavi filozofije prvenstveno shvati kao olakšavajuće sredstvo koje će učenicima pomoći u formiranju pojmova pomoću različitih metodičkih postupaka, ali jednako tako i u slučaju primjene spoznajnih metoda. U tu svrhu, autori ističu: "To se postiže na način da se filozofski sadržaji, iz jedne apstraktne argumentacijske i logički strogo strukturirane forme, transponuju u jednu slobodniju, učenicima prijemčiviju i atraktivniju, stripovnu formu, a da se pritom ne izgubi smisao i kompleksnost filozofske problematike." (str. 37).

Treće poglavlje, uz ranija istraživanja autora, u kojima su posredstvom ispitivanja mogućnosti primjene stripa u okviru nastave iz filozofije nastojali ukazati na doprinose stripa kao sredstva pojašnjenja filozofskih sadržaja u kontekstu kvaliteta stečenog znanja, te na njegovu poticajnu ulogu u razvoju kritičkog mišljenja, predstavlja zaokruženu cjelinu kojom se potvrđuje opravdanost primjene stripovne metode u nastavi. Stoga učeničke stripove i refleksije o koristi primjene stripa u nastavnom procesu treba promatrati kao poziv nastavnicima da na svojim časovima pokušaju implementirati stripovnu metodu, te istovremeno kao ohrabrenje da i sami počnu promišljati o uvođenju inovativnih metoda koje imaju snagu potaći učeničku kreativnost.

I na kraju, uzimajući u obzir brojne probleme s kojima se suočavaju nastavnici u regiji, naročito u pogledu nedostatka kvalitetnih udžbenika i studija iz metodike nastave i filozofije odgoja, knjiga o kojoj je ovdje riječ predstavlja važan i pionirski iskorak u osmišljavanju i primjeni kreativnih metoda koje bi suštinski trebale promijeniti trenutne odgojno-obrazovne prilike. Paradoksalno, radi se o djelu koje prisiljava čitatelja, posebno nastavnika filozofije, na čitanje i primjenu stripova u nastavi ponajviše zbog njihovog skandalonskog karaktera koji, uz brojne navedene mogućnosti, prvenstveno pruža odličnu osnovu za razvoj kreativnosti u nastavnom procesu.